

СЕКЦІЯ 5

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 332.146:330.341.1:005.21

Єрмакова О.А.
кандидат економічних наук, доцент,
старший науковий співробітник
Інституту проблем ринку
та економіко-екологічних досліджень
Національної академії наук України

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В УМОВАХ ГЛОКАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

АНОТАЦІЯ

У статті розкрито сутність глокалізації економічних процесів з позиції діалектики глобального та локального вимірів, трансформаційні аспекти парадигми регіональної інноваційної політики в умовах глокалізації, визначено принципи стратегування інноваційного розвитку, на основі чого удосконалено процес стратегування інноваційного розвитку регіону.

Ключові слова: стратегування, інноваційний розвиток, регіон, глокалізація.

АННОТАЦИЯ

В статье раскрыта сущность глокализации экономических процессов с позиции диалектики глобального и локального измерений, трансформационные аспекты парадигмы региональной инновационной политики в условиях глокализации, определены принципы стратегирования инновационного развития, на основе чего усовершенствован процесс стратегирования инновационного развития региона.

Ключевые слова: стратегирование, инновационное развитие, регион, глокализация.

ANNOTATION

The essence of glocalization of economic processes from in aspect of the dialectic of global and local dimensions, the transformational aspects of the paradigm of regional innovation policy in the conditions of glocalization are revealed in the article, the principles of strategizing of innovation development are defined, on this basis the process of strategizing of region's innovative development is improved.

Key words: strategizing, innovation development, region, globalization.

Постановка проблеми. Термін «глокалізація» вперше був використаний у 80-х роках ХХ століття японськими економістами для пояснення японських глобальних маркетингових стратегій, а потім популяризований соціологом Роландом Робертсоном в його книзі «Globalization: Social Theory and Global Culture» (1992). Р. Робертсон досліджує феномен глокалізації крізь призму транснаціональної діяльності субнаціональних суб'єктів-регіонів. Він відкидає сутнісні полярності між глобальним та місцевим, наприклад між економічною глобалізацією та місцевою культурою. Традиційно місцеві ідентичності були винайдені та виховані головним чином через контакти з іншими, вони були стимульованими та сформованими переважно транслокальною взаємодією [1]. Звідси висновок, що діалектичне поєднання глобального і локального, тобто глокалізація, є пере-

думовою розвитку. Якщо обмежитися лише глобалізацією, то з часом вона приведе світову економіку до деградації через усі притаманні їй вади. Локалізація теж, навіть із притаманними їй прогресивними характерними рисами, такими як локальні відмінності, відродження традицій, не зможе забезпечити з часом розвитку, адже без глобальної взаємодії, без контактів із представниками інших локальностей вона приречена на відмирання. Тільки гармонійне поєднання цих двох явищ, глобалізації та локалізації, зумовлює розвиток.

Основним принципом глокалізації є пріоритетність національних / локальних інтересів та орієнтація на місцеві ресурси за умови врахування глобальних тенденцій. Кожна локальність демонструє власні особливості входження в процес глобалізації, такі як максимальна відкритість та некритичність, співіснування, адаптація та трансформація, повне заперечення. Поєднання регіоналізації та глобалізації ускладнює функції регіону, зокрема зростає відповідальність місцевої влади, виникає необхідність комплексних стратегій, в основі яких – інновації. У результаті формується розуміння значущості врахування всього спектру ресурсів і зв'язків регіону, його матеріальних і нематеріальних переваг, у тому числі творчого і культурного потенціалу, соціального капіталу. Успіх економічної політики держави залежить від того, наскільки вдало вдасться поєднати глобальні світові тенденції та національні/регіональні особливості економічного розвитку.

Впровадження принципів глокалізації до інноваційної політики регіону дає змогу подолати обмеженість локального підходу та негативні прояви глобального, тим самим створюючи унікальний глобально конкурентоспроможний інноваційний продукт. В інноваційній сфері процеси глокалізації проявляються у взаємодоповненні локальних чинників інноваційного розвитку, зокрема унікального інноваційного середовища, людського та соціального капіталів, із глобальними чинниками інноваційного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання глокалізації регіональних інноваційних систем є відносно новим для економічної науки. Одним з основоположних досліджень є наукова праця П. Беннуорта та А. Дассена [2], присвячена дослідженню глобально-локальних зв'язків у регіональних інноваційних стратегіях, яке виконано під егідою Організації економічного співробітництва та розвитку. Продовжувачами цього напрямку досліджень на пострадянському просторі є дослідники О.А. Ісланкіна та Е.А. Фіаксель [3].

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення концептуальних засад розроблення регіональних стратегій інноваційного розвитку в умовах глокалізації економічних процесів.

Виклад основного матеріалу. Глокалізація економічних процесів у регіоні виражається через три ключові компоненти:

1) локальний – унікальне соціо-еколого-економічне середовище регіону. Формування сприятливого інноваційного середовища є одним з основних завдань регіональної інноваційної політики;

2) глобальний – інтеграція регіональних соціально-економічних систем, у тому числі і регіональної інноваційної системи, до глобальних мереж, що забезпечує інноваційну діяльність відповідними ресурсами (фінансовими, людськими, технічними, інформаційними) як із локальних, так і з глобальних джерел шляхом сприяння доступу до них та створення можливостей для їх використання. Обмеженість формування інноваційного середовища певною територією призводить із плином часу до «пастки» місцевої комунікації, коли всі її резерви вичерпано і немає подальшого розвитку каналів комунікації і дифузії інновацій. Це обмеження може бути подолане шляхом застосування інформаційного обміну через глобальні канали, за якими мовчазне знання розповсюджується від локальних гравців до зовнішніх контрагентів та навпаки, виходячи далеко за межі території регіону;

3) інституціональний – закріплення норм і звичаїв глобально-локальних взаємодій у вигляді законів, організацій, установ із метою комплементарного поєднання глобальних, національних та локальних інтересів. Проста вбудова регіональних гравців до глобальних мереж не є гарантією отримання регіоном необхідних для його розвитку ресурсів [3, с. 68]. Важливу роль у цьому контексті відіграють регіональні інститути, які сприяють встановленню стратегічних зв'язків із глобальними мережами з урахуванням інтересів регіону та його мешканців.

Регіональна інноваційна політика на засадах глокалізації економічних процесів – діяльність стратегічного рівня щодо утвердження інноваційного типу економічного розвитку регіонів для забезпечення їх конкурентоспроможності та прогресивних змін соціально-економічної

системи за рахунок формування інституціонального забезпечення комплементарного поєднання глобального та локального компонентів глокального інноваційного розвитку.

Глокалізація економічних процесів вимагає зміни парадигми регіональної інноваційної політики, яка полягає у відході від розподілу фінансових ресурсів та повсюдного створення інноваційної інфраструктури до стимулюючих заходів, пов'язаних із концентрацією людського та соціального капіталу, формуванням сприятливого підприємницького клімату та інституціонального середовища. Інноваційна політика має бути варіативною відповідно до специфіки інноваційного розвитку кожного регіону.

Порівняльний аналіз традиційної парадигми та актуалізованої парадигми регіональної інноваційної політики в умовах глокалізації наведеной у табл. 1.

Проведене теоретичне дослідження дає змогу виокремити такі принципи стратегування інноваційного розвитку на засадах глокалізації:

– системності: системний підхід до інноваційної діяльності забезпечує ефективну взаємодію інститутів інноваційної системи та створює сприятливу інноваційну екосистему, яка охоплює сприятливі базові умови ведення бізнесу, ефективне податкове, торговельне та інвестиційне середовище, забезпечення ключовими факторами інноваційного виробництва та запровадження спеціальних стимулів інноваційної діяльності;

– багаторівневість управління: багаторівневе управління інноваційною діяльністю базується на субсидіарному підході та вертикальній координації, що охоплює національний, регіональний, субрегіональний та базовий рівні;

– міжсекторне співробітництво (горизонтальна координація): рівноправне партнерство та розвинуті комунікації між усіма учасниками інноваційного процесу: владою, бізнесом, інститутами генерації інновацій, споживачами інновацій, а також взаємодія регіонів між собою на національному та міжнародному рівнях – міжрегіональне та транскордонне співробітництво;

– діалектика глобального та локального вимірів;

– пріоритетність національних інтересів;

– результативність: досягнення кількісних та якісних цілей та завдань інноваційної політики;

– унікальність: урахування особливостей інноваційного розвитку регіону;

– ресурсозабезпеченість: забезпеченість інноваційної діяльності відповідними ресурсами як із локальних, так і з глобальних джерел;

– сталий розвиток: врахування соціо-еколого-економічних орієнтирів інноваційного розвитку.

Традиційно виокремлювані етапи стратегування, адаптовані до особливостей регіональної інноваційної політики в умовах глокалізації, є такими: підготовка до стратегування, аналіз,

Таблиця 1

**Порівняльна характеристика традиційної та актуалізованої парадигми
регіональної інноваційної політики в умовах глокалізації**

	Традиційна парадигма регіональної інноваційної політики	Актуалізована парадигма регіональної інноваційної політики в умовах глокалізації
Стратегічна ціль	Вирівнювання рівнів розвитку регіонів	Створення умов для саморозвитку регіонів
Завдання	<i>конкурентоспроможність</i>	
	Визначення багатьох елементів соціально-економічної структури як факторів конкурентоспроможності, що приводить до дублювання низки нескоординованих дій.	Інновації розглядаються як основне джерело конкурентоспроможності. Комплементарне поєднання локальних (соціального капіталу) та глобальних (міжнародні зв'язки) факторів конкурентоспроможності. Розумна спеціалізація регіону. Посилення соціального складника у визначенні цілей регіональної політики.
	<i>вирівнювання</i>	
	Ключова роль відведена методам вирівнювання, що приводять до зворотних результатів – посилення диспропорцій, розпорошення ресурсів, утриманських настроїв	Посилення співробітництва між територіями, як результат – зростання потоків капіталів, робочої сили, знань, інновацій – синергія зростання.
Інструменти	Субсидії та державна допомога. Стандартизований набір інструментів.	Інтегровані «м'які» та «жорсткі» інструменти, сприятливе бізнес-середовище, нагромадження соціального капіталу, утворення мереж (кластерів), краща координація. Інтегроване стратегічне планування регіонального розвитку. Диференційований підхід до формування набору інструментів у відповідності зі специфікою інноваційного розвитку
Територіальний вимір	Регіони розглядаються як однорідні, без урахування їх зовнішньої та внутрішньої різноманітності. Пріоритетність секторального підходу, який не враховує територіальної специфіки, за що отримав назву «алгоритм бідності».	Диференційований територіальний підхід: врахування різноманітності, координація, багаторівневе управління. Інтегровані програми, спрямовані на підтримку напрямів міжтериторіальної взаємодії замість підтримки просторової інтеграції. Інтеграція регіонів до глобальних виробничих мереж з урахуванням їх локальної специфіки
Об'єкти регіональної політики	Адміністративні одиниці. Не враховується специфіка міської та сільської територій. Об'єктом регіональної політики виступає регіон як виробничий комплекс.	Функціональні одиниці. Диференційований підхід до різних територій. Політика адаптована до локальних умов. Об'єктом регіональної інноваційної політики стає не тільки регіон як виробничий комплекс та регіональна інноваційна система, але й населення регіону з його інтересами.
Суб'єкти регіональної політики	Центральні та регіональні органи влади.	Всі рівні державного управління, представники громади та бізнесу. Регіон стає не лише об'єктом регіональної політики, але й суб'єктом, що здійснює регіональну політику.

Розроблено автором за джерелом [4]

проектування, впровадження, популяризація (рис. 1).

Етап 1. Підготовка: цей етап є початковим, відбувається офіційний процес запуску стратегування, формування команди розробників за принципом міжсекторного партнерства, який проявляється у залученні усіх зацікавлених суб'єктів (влади, бізнесу, науки, громади) до усіх етапів стратегування. Такий підхід підвищує прийнятність стратегії у суспільстві, залучення перспектив-

них ідей на принципах краудсорсингу та нагромадження соціального капіталу, що проявляється у зростанні довіри та співробітництва між усіма суб'єктами регіональної інноваційної політики.

Етап 2. Діагностика: на цьому етапі здійснюється діагностика стану інноваційного розвитку регіону та його інституціонального забезпечення, виявлення конкурентних переваг та недоліків регіону, визначення сфер інноваційної смарт-спеціалізації регіону.

Рис. 1. Етапи стратегування інноваційного розвитку на засадах глокалізації

Джерело: розроблено автором

Етап 3. Проектування: на цьому етапі відбувається визначення стратегічних та оперативних цілей та завдань, пріоритетних напрямів та варіанту регіональної інноваційної політики відповідно до проведеної діагностики та стратегічних цілей розвитку регіону, розроблення програми реалізації стратегії, визначення механізмів, інструментів запровадження стратегії, проектних пропозицій за пріоритетними напрямками, фінансового забезпечення, а також

інституцій, на які має бути покладено реалізацію стратегії та відповідальність за результати. Процедура виокремлення пріоритетів така:

1) виокремлення пріоритетів експертами-аналітиками (науковцями) на основі отриманої інформації на етапі діагностики;

2) презентація та обговорення виокремлених пріоритетів із представниками усіх зацікавлених сторін інноваційного розвитку регіону – владою, бізнесом, наукою та жителями, тобто

на основі принципу міжсекторного співробітництва, з метою прийняття компромісних рішень.

Організувати обговорення пріоритетних напрямів інноваційного розвитку регіону можливо багатьма способами, такими як опитування громадської думки, проведення круглих столів, громадських слухань, анкетування. Найбільш дієвим способом, на наш погляд, є проведення громадських слухань (стратегічних сесій), до участі в яких одночасно можна залучити представників від кожного сектору й отримати різні міркування з проблем інноваційного розвитку регіону та шляхів їх подолання. Організацію проведення громадських слухань слід покласти на виконавчий комітет стратегування. Першим кроком в організації громадських слухань є розміщення в місцевих ЗМІ оголошення або розповсюдження об'яв у громаді щодо дати, часу, місця та порядку денного проведення громадських слухань з обговорення проекту стратегії. Під час громадських слухань повинні бути присутні члени робочої групи, які здійснювали всі необхідні роботи для визначення основних пріоритетних напрямів інноваційного розвитку регіону;

3) формулювання узгоджених із громадою стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку регіону. Визначення проектних пропозицій за відібраними стратегічними пріоритетами є надзвичайно важливим складником стратегування, адже націлює на практичну реалізацію відібраних стратегічних пріоритетів. Традиційно стратегії соціально-економічного розвитку територій (регіонів, міст, сіл та селищ) не передбачають проектний рівень стратегування, обмежуючись лише визначенням стратегічних цілей та завдань. Як результат, більшість із визначених у стратегіях завдань залишаються нереалізованими.

Процес визначення проектних пропозицій передбачає таку процедуру:

1) збір проектних пропозицій від усіх зацікавлених сторін;

2) систематизація та опис проектів.

3) узгодження проектів із учасниками стратегування та визначення остаточного переліку проектів з орієнтовними роками їх реалізації, джерелами фінансування, та, бажано, відповідальними за впровадження.

Етап 4. Впровадження: забезпечення реалізації стратегічних цілей – це управлінське завдання, яке передбачає організаційний менеджмент, а також управління людськими і фінансовими ресурсами [5].

З метою здійснення моніторингу впровадження доцільно створити комітет з управління впровадженням (КУВ), дорадчий орган, що створюється шляхом делегування до його складу осіб, які представляють актив громади. Серед цих осіб мають бути учасники розроблення стратегії. До складу цього дорадчого органу також мають увійти посадові особи місцевого органу виконавчої влади, органу місцевого са-

моврядування, депутати різних рівнів, представники бізнесу, науки, громади та інших зацікавлених осіб.

Комітет з управління впровадженням є наглядовим органом, який здійснює моніторинг якості виконання завдань, дотримання графіка, внесення змін чи доповнень до цілей, коли виникає необхідність. Члени КУВ зустрічаються щонайменше 2 рази на рік з метою оцінки виконання завдань, передбачених стратегією. Вирішення організаційних завдань та затвердження плану діяльності КУВ відбувається на установчому засіданні. Функції Комітету на себе може взяти окремо створена чи вже діюча структура.

Проекти, спрямовані на реалізацію визначених стратегічних цілей, мають бути конкретизовані на наступний бюджетний рік. Розподіл проектів за наступними роками потребує актуалізації з урахуванням поточних змін. У зв'язку зі змінами законодавства, політичних реалій, науково-технічним прогресом, децентралізацією влади та об'єднанням громад, які вносять безумовні корективи, члени КУВ повинні стежити за тим, щоб стратегічні цілі та проекти стратегії залишалися доречними та актуальними, тобто повинні здійснювати їх актуалізацію. Внесення запропонованих змін до плану відбувається лише за погодженням з відповідними радами. Такі зміни доцільно робити напередодні початку бюджетного процесу на наступний період, до підготовки звіту про роботу за поточний рік.

Етап 5. Популяризація: З метою забезпечення інформаційного супроводу процесу впровадження стратегії доцільним є створення відповідного Інтернет-порталу, до функцій якого входить: моніторинг, коригування стратегії, забезпечення взаємодії усіх учасників процесу розроблення та впровадження стратегії, прийняття колективних рішень.

Висновки. Наявність у регіонах України стратегій інноваційного розвитку, розроблених за запропонованих у статті концептуальним підходом, забезпечить системність та дієвість реалізації регіональної інноваційної політики, відповідність принципам сучасного етапу становлення регіональної економіки. Зокрема, розроблення регіональних стратегій інноваційного розвитку з рахуванням принципів смарт-спеціалізації відкриває для регіонів України перспективи приєднання до Європейської Платформи смарт-спеціалізації та відкриття доступу до інструментів платформи, що дозволить визначати економічну та інноваційну спеціалізацію регіонів, покращити співробітництво з регіонами ЄС за тематичними напрямками (модернізація промисловості, виробництво продуктів харчування, енергетика), розширити доступ до структурних фондів ЄС, збільшити синергію між різними політиками України та ЄС, а також ефективно залучати державні і приватні інвестиції.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Британська енциклопедія «Британіка». URL: <https://www.britannica.com/topic/glocalization>.
2. Benneworth P., Dassen A. Strengthening Global-Local Connectivity in Regional Innovation Strategies: Implications for Regional Innovation Policy. OECD Publishing, 2011. 70 p.
3. Исланкина Е.А., Фияксель Э.А. Глокализация инноваций: роль кластеров и международного контекста в региональном развитии. Инновации. 2015. № 11(205). С. 64–74.
4. Валентей С. Контринновационная среда российской экономики. Вопросы экономики. 2005. № 10. С. 133.
5. Єрмакова О. А. Інституційні важелі вдосконалення регіональної інноваційної політики України в контексті глобальних викликів: монографія / НАН України, Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. нац. екон. ун-т. Одеса: ІПРЕЕД НАНУ, 2017. 394 с.

REFERENCES:

1. Official site of British Encyclopedia "Britannica" (2018), "Glocalization", available at: <https://www.britannica.com/topic/glocalization> (Accessed at 20 December 2018).
2. Benneworth, P., Dassen, A. (2011), Strengthening Global-Local Connectivity in Regional Innovation Strategies: Implications for Regional Innovation Policy. OECD Publishing.
3. Islankina, E. A., Fiyaksel, E. A. (2015), "Glocalization of innovations: the role of clusters and the international context in regional development", *Innovatii*, No.11(205), pp. 64–74.
4. Valentey, S. (2005), "The counter-innovation environment of the Russian economy", *Voprosy Ekonomiki*, No.10, pp. 133.
5. Iermakova, O.A. (2017), *Instyutsiini vazheli vdoskonalennia rehionalnoi innovatsiinoi polityky Ukrainy v konteksti hlobalnykh vyklykiv* [Institutional Levers of Improvement of the Regional Innovation Policy of Ukraine in Terms of Global Challenges], Institute of Market Problems and Economic&Ecological Research of NASU, Odessa, Ukraine.

Yermakova O.A.

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Research Scholar,
Institute for Market Problems and Economic and Ecological Research
of the National Academy of Sciences of Ukraine*

THE CONCEPTUAL BASIS OF STRATEGIZING OF REGIONAL INNOVATIVE DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF GLOCALIZATION OF ECONOMIC PROCESSES

In the article, it is revealed that regional innovation policy that is based on the principles of the glocalization of economic processes represents the activity of the strategic level for the establishment of an innovative type of economic development of regions in order to ensure its competitiveness and progressive changes in the socio-economic system by creating institutional support for the complementary combination of global and local components of innovation development.

The glocalization of economic processes requires a change in the paradigm of regional innovation policy that means a shift from the distribution of financial resources and the widespread creation of innovation infrastructure to stimulation of activities related to the concentration of human and social capital, the formation of a favourable business climate and institutional environment, the integration of regional innovation systems to global networks. Innovation policy should be varied due to the specificity of the innovative development of each region.

Traditionally selected strategic stages are adapted to the peculiarities of regional innovation policy in terms of glocalization: preparation for strategy, analysis, design, implementation, popularization. The proposed process of strategizing innovative development on the basis of glocalization is based on the cross-sectoral partnership that means involvement of all interested actors (authorities, business, science, community) in all stages of this process. This approach increases the perceptions of innovation policy in society, absorption of promising ideas on the principles of crowdsourcing and accumulation of social capital, which leads to the growth of trust and cooperation among all actors of regional innovation policy. Proposed project stage of strategizing will ensure the effectiveness of the strategy, the practical implementation of strategic goals and objectives.

Introduction of smart specialization into the process of strategic planning of innovation development of the regions of Ukraine will ensure the identification of priority areas for investment at the regional level, increase the efficiency of usage of their own and attracted financial resources of the regions through their focus on the development of innovations in promising economic activities.

The presence of innovative development strategies in the regions, according to principles of smart specialization, opens for regions the prospects of joining the European Platform for Smart Specialization and opening access to the Ukrainian regions to the platform tools, which will allow determining the economic and innovative specialization of the regions, improving cooperation with the EU regions in thematic areas (modernization of industry, food production, energy), expanding access to EU structural funds, increasing synergy between different Ukrainian and European policies, and effectively attracting public and private investment.